

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1.АЗАМОВ Жасурбек Муродович
ҲУҚУҚНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР.....8

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2.МАМАТОВ Худоёр
ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРОЧИЛАР ВА АҲОЛИГА ЕТКАЗИШ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....15

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

3.ИСМАИЛОВА Раъно Шухрат қизи
ДОГОВОР В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ АВТОМОБИЛЬНЫХ
ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ.....21

4.ГАНИЕВ Нихолбек Валиевич
ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИДАГИ
ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТИЗИМИ.....30

5.ХАЙРУЛЛАЕВА Дилбар Абдусаматовна
ЧЕТ ДАВЛАТЛАР СУДЛАРИНИНГ ВА АРБИТРАЖЛАРИНИНГ ҲАЛ КИЛУВ
ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРОГА ҚАРАТИШ ТУШУНЧАСИ ВА
МОҲИЯТИ.....38

6.ZAYNOBIDDINOVA Farangiz Baxtiyor qizi
REFORMS IN THE INVESTMENT LEGISLATION OF UZBEKISTAN.....45

7.ЮЛДАШОВ Абдумумин
ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК БЎЙИЧА МИЛЛИЙ СТРАТЕГИЯЛАРНИНГ
АҲАМИЯТИ ВА БУТУНЖАҲОН ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК
ТАШКИЛОТИНИНГ БУ БОРАДА ТУТГАН ЎРНИ.....53

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

8.ЭШИМБЕТОВА Дармон Уразбаевна, МАШКУРОВ Ғайрат Абдужалилович
КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР ТААЛЛУҚЛИЛИГИ МЕЗОНЛАРИНИНГ ЎЗИГА
ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....60

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

9.ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович, КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
АҚЛИ РАСО ВА НАРОСОЛИК ТУШУНЧАСИ ҲАМДА МЕЗОНЛАРИ,
ШУНИНГДЕК УЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШГА ДОИР ЖИНОЯТ
ҚОНУНИ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....73

10.АЛИЕВ Шухрат Хасанович, ҚАРШИЕВ Фуломжон Сайфуллаевич
ОИЛАДА ЁШЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....87

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ
ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

- 11.РАЖАБОВ Бахтиёр Алмахматович, АБДУҚОДИРОВ Фарходжон Фахритдин
ўғли**
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ ИШТИРОКЧИЛАРИ.....94
- 12.ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич**
СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИК ФАОЛИЯТИ.....102

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

- 13.САИДОВА Лола Абдувахидовна**
ЖАҲОН ГЕНДЕР ТАРИХИГА БИР НАЗАР ВА ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР
СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....110
- 14.ОЧИЛОВ Бехзод Эргашович**
ГЕНЕЗИС И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СУВЕРЕНИТЕТА И
МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН (ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЙ АНАЛИЗ).....119

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

- 15.ИСРОИЛОВ Боҳодир Ибрагимович**
НОТАРИАЛ ФАОЛИЯТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ.....133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

- 16.ТОШҚУЛОВ Журабой Ўринбоевич, УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович**
ҲУДУДЛАРНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИНИ
РЕЙТИНГ БАҲОЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ.....141
- 17.ERKABAЕVA Shakhnoza Ikromjonovna**
THE LEGAL STATUS OF PARTNERSHIPS IN SEVERAL DEVELOPED
COUNTRIES AND THE LIABILITY ISSUES IN PARTNERSHIPS.....149

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

ЭШИМБЕТОВА Дармон Уразбаевна,
Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар
олий мактаби магистранти
E-mail: advice_d@mail.ru

МАШКУРОВ Ғайрат Абдужалилович,
Тошкент туманлараро иқтисодий суди судьяси

КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР ТААЛЛУҚЛИЛИГИ МЕЗОНЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ЭШИМБЕТОВА
Д.У., МАШКУРОВ Ғ.А. КОРПОРАТИВ НИЗОЛАР ТААЛЛУҚЛИЛИГИ
МЕЗОНЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ // Юрист ахборотномаси -
Вестник юриста - Lawyer herald. № 2 (2020), Б.60-72.

№2 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-2-8>

АННОТАЦИЯ

Мақолада корпоратив низолар тааллуқлигининг асосий назарий ва амалий муаммолари ёритилиб, судлар амалиётидан мисоллар келтириш асосида процессуал қонунчиликка ўзгартиришлар киритиш зарурлиги ҳақида фикр юритилади, шунингдек корпоратив низолар тушунчаси, корпоратив низолар туркумига кирувчи айрим низолар моҳияти ва бу низоларнинг тааллуқлилиги масалалари очиб берилди.

Калит сўзлар: Тааллуқлилик, корпоратив низо, корпорация, корпоратив муносабатлар, корпоратив низолар тааллуқлигининг предмет мезони, корпоратив низолар тааллуқлигининг субъект мезони, иқтисодий судлар, фуқаролик ишлари бўйича судлар.

ЭШИМБЕТОВА Дармон Уразбаевна,
Магистрант Высшей школы судей при высшем судейском совете
Республики Узбекистан
E-mail: advice_d@mail.ru
МАШКУРОВ Ғайрат Абдужалилович,
Судья Ташкентского межрайонного экономического суда

ОСОБЕННОСТИ КРИТЕРИЙ ПРИЧАСТНОСТИ КОРПОРАТИВНЫХ СПОРОВ

АННОТАЦИЯ

В статье освещаются основные теоретические и практические проблемы подведомственности корпоративных споров, приводятся примеры из судебной практики и даны выводы о необходимости внесения изменений в процессуальное законодательство, а также, раскрывается понятие корпоративных споров, отдельных категорий споров, которые относятся к корпоративным, и их проблемы.

Ключевые слова: причастность, корпоративный спор, корпорация, предметный критерий причастности корпоративных споров, субъектный критерий причастности корпоративных споров, экономический суд, суды по гражданским делам.

ESHIMBETOVA Darmon,

Master student of the Higher Judicial School under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan

Email: advice_d@mail.ru

MASHKUROV Gayrat,

The judge of the Tashkent Interdistrict Economic Court

Email: advice_d@mail.ru

PECULIARITIES OF CRITERIA FOR JURISDICTION OF CORPORATE DISPUTES

ANNOTATION

The article highlights the main theoretical and practical problems of the jurisdiction of corporate disputes, provides examples from judicial practice and concludes that it is necessary to amend the procedural legislation and the article reveals the concept of corporate disputes, certain categories of disputes that belong to the enterprise, and considers the problem of jurisdiction over these cases.

Keywords: jurisdiction, corporate dispute, corporation, object criterion for the jurisdiction of corporate disputes, subjective criterion for the jurisdiction of corporate disputes, economic court, civil courts.

Низолар тааллуқлиги масалаларининг суд тизими қайси тармоғи ваколатига мансублиги мезонларининг аниқ белгилаб қўйилиши ҳуқуқий ҳимоя кафолатининг самарали воситаси бўлиб, бу - фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатларини суд орқали ҳимоя қилишдан иборат бутун суд тизими тармоқлари судларининг, яъни фуқаролик ишлари бўйича судлар, жиноят ишлари бўйича судлар, маъмурий судлар ва иқтисодий судларининг одил судловни таъминлашдан иборат умумий мақсадига эришишида муҳим аҳамият касб этади.

Тааллуқлилиқ масаласининг қонуний ечим топиши фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг ҳамда қонуний манфаатларининг одил суд томонидан ишончли ҳимоясини таъминлаш даражасини оширишга хизмат қилади.

Бу масалани ижобий ҳал қилишда низоларнинг, жумладан корпоратив низоларнинг тааллуқлиги мезонларини аниқ белгилаш муҳим аҳамиятга эгадир.

Корпоратив низолар тааллуқлиги институти ҳозирги кунда айниқса, янада кенгроқ ва теранроқ ўрганишни талаб қиладиган ҳуқуқ институтларидан бири бўлиб қолмоқда. Чунки корпоратив низолар тааллуқлиги процессуал

қонунчиликда нисбатан янги институт бўлиб, мамлакатимиз иқтисодиётида корпорациялар - яъни, икки ва ундан ортиқ фуқаро ва юридик шахслар иштирокидаги тадбиркорлик субъектларининг ўрни ва аҳамияти сезиларли даражада ортган ҳозирги даврда бу институтни алоҳида ўрганиш ҳамда бу низолар тааллуқлилигини аниқлашнинг махсус мезонларини ишлаб чиқиш муҳим масалалардан бўлиб қолмоқда.

Шу муносабат билан, ушбу илмий мақола долзарб аҳамиятга эга бўлиб, мақолада корпоратив низолар тааллуқлилигини аниқлаш мезонлари, корпоратив низолар туркумига кирувчи айрим низолар моҳияти ва бу низоларнинг тааллуқлилиги масалалари очиб берилади. Шунингдек, корпоратив низолар тааллуқлигининг асосий назарий ва амалий муаммолари ёритилиб, судлар амалиётидан мисоллар келтириш асосида процессуал қонунчиликка ўзгартиришлар киритиш зарурлиги ҳақида фикр юритилади.

Амалиётда корпоратив ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низолар вужудга келган ҳолларда тарафлар бу низони ҳал қилиш учун фуқаролик ишлари бўйича ёки иқтисодий судларга мурожаат қилиш масаласида, яъни бу низоларнинг тааллуқлилиги масаласини ҳал қилиш ва низони суд тизимининг қайси тармоқ суди томонидан ҳал қилиниши масаласида бир қанча муаммоларга дуч келиш ҳоллари кўплаб учрамоқда. Бу эса, ўз навбатида одил судловга эришиш даражасининг ошиши, фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг суд томонидан ҳимоясини таъминлаш йўлида тўсиқлар вужудга келишига сабаб бўлмоқда. Бу муаммоларни бартараф этиш учун эса, ўз навбатида процессуал қонунчилик томонидан корпоратив низолар тааллуқлилигини аниқлаш мезонларининг мукамал ишлаб чиқирилишини заруратга айлантирмоқда.

Шу сабабли корпоратив низоларнинг судловга тааллуқлилигини аниқлашда, асосан уни қандай мезонлар асосида аниқлаш зарурлиги алоҳида эътибор қаратилиши лозим бўлган масала бўлиб, бундай низолар тааллуқлилигини аниқлашнинг махсус мезонларини ишлаб чиқиш процессуал қонунчилик олдидаги муҳим вазифалардан бўлиб қолмоқда.

Корпоратив низоларнинг судловга тааллуқлилиги институтига оид айрим муаммолар МДҲга аъзо давлатларнинг ҳуқуқшунос олимлари томонидан алоҳида тадқиқот объекти сифатида ўрганилган. Хусусан, Е.В. Афанасьева [7], Е.И. Вялых [8], А.А. Данельян [9], Е.Ю. Пашкова [10], Д.Н. Северин [11] илмий ишларида корпоратив низоларнинг тааллуқлилиги масалалари муайян даражада ёритилган бўлиб, миллий қонунчилигимизда бу институтнинг ҳамда корпоратив ҳуқуқий муносабатларнинг янгилиги боис ҳали етарлича тадқиқ қилинмаган. Лекин корпоратив ҳуқуқ, корпорациялар, масъулияти чекланган жамияти, акцияли жамиятларнинг ҳуқуқий ҳолати, корпоратив низолар, уларнинг турлари ва келиб чиқиш сабаблари, бу низоларнинг судлар томонидан ҳал қилиниш хусусиятлари бир қатор ҳуқуқшунос олимлар, жумладаг, Х.Р. Раҳмонқулов ва С.С. Гулямовлар [4], М.Н. Саидов [5], [6] томонидан ўрганилган ва илмий тадқиқ қилинган. Бироқ миллий қонунчилигимизда корпоратив ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг айнан судловга тааллуқлилиги масалаларида бугунги кун ҳолатида илмий тадқиқотлар олиб борилмаган.

Бугунги кунда суд амалиётида бу туркум низоларнинг сони ортиб бораётганлиги бу низолар тааллуқлилиги юзасидан тадқиқотлар олиб бориш заруратини процессуал қонунчиликдаги энг долзарб масалалардан бирига айлантирмоқда. Шу боис, мазкур илмий мақолада корпоратив низолар тааллуқлилиги, уларни аниқлаш мезонлари, бу низоларнинг фуқаролик ишлари бўйича судлар ва иқтисодий судлар судловига тааллуқлилиги масалаларининг чегаралари,

уларнинг ўзига хос хусусиятлари ва белгилари хусусида фикр юритилиб, судлар амалиётида учрайдиган тааллуқлилик борасидаги масалаларга илмий-амалий ечим топиш хусусида мулоҳаза юритилади ва бу туркум низоларнинг судловга тааллуқлилиги юзасидан процессуал қонунчиликни такомиллаштириш бўйича таклифлар баён қилинади.

Таъкидлаш керакки, қонун ҳужжатларида корпоратив низолар тушунчаси, уларнинг мазмуни бўйича аниқ тушунтиришлар мавжуд эмас. Хорижий мамлакатларнинг қонун ҳужжатларида, шуниндек айрим ҳуқуқшунос олимларнинг тадқиқот ҳамда илмий ишларида бундай низоларга тушунча беришда турлича ёндашилган. Барча ёндашувларнинг асоси мазкур тоифадаги низоларнинг негизида корпоратив муносабатлар туриши кўрсатилган [6, Б.50].

Корпоратив низолар тушунчаси ўз характериға кўра икки белгини ўз ичига олган тушунча бўлиб, булар низонинг предмети ва субъектиға кўра белгиларидир. Низони корпоратив низо сифатида малакалашда унинг асосан шу белгилари энг муҳим ва ўзига хос белгилари ҳисобланади.

Низонинг предмет мезони корпорацияни ташкил этиш, бошқариш ёки унда иштирок этиш, акциядорлик билан боғлиқ, жумладан унинг иштирокчиларининг ўзаро муносабатларини ҳам ўз ичига олган муносабатлардир. Бу мезон корпорация иштирокчилари ҳуқуқий муносабатларининг мазмунини, шунингдек иштирокчиларнинг ўзаро ва корпорация билан муносабатларини ўзида акс эттирувчи корпоратив табиатини ифодалайди.

Корпоратив низолар предмети - корпорация иштирокчиларининг ҳуқуқларини амалға ошириш ва мажбуриятларини бажаришға қаратилган ҳаракатлари, шунингдек мол-мулк - корпорация устав фондиға топширилган мол-мулк ва корпорация фаолияти натижасида қўлга киритилган мол-мулк, иштирокчилар ўртасида тақсимланадиган фойданинг бир қисмини улуш сифатида олинадиган пул маблағлари ва иштирокчиларға тегишли бўлган бошқа мулкый даромад объектлари ва ликвидацион квоталардир [9, Б.17].

Е.Ю.Пашкова фикрича, корпоратив низолар иқтисодий судлар судловиға тааллуқли бўлган барча низолар учун хос бўлган унинг иқтисодий характерини аниқлаувчи асосий белгиси билан бирға, бу низоларни корпоратив низолар сифатида тавсифловчи ўз хусусий ёки махсус белгиларига ҳам эға. Бу махсус белгилар қўйидагилардан иборат бўлиб, булар: 1) низо корпорацияда иштирок билан боғлиқ бўлиши; 2) низо корпорациянинг ички корпоратив муносабатларидан келиб чиққан бўлиши (бундан ташкилий-бошқарув муносабатлари мустасно); 3) низо корпорация ва унинг аъзоларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини амалға ошириш билан боғлиқ бўлиши лозимидир [10, Б.9].

Лекин фикримизча, Е.Ю.Пашкованинг низони корпоратив низо сифатида тавсифловчи белгилардан бири - "низо корпорацияда иштирок билан боғлиқ бўлиши", деган таърифи бу низони тўлиқ тавсифлай олмайди, чунки корпорациялар жумласиға акцияли жамиятлар ҳам кириши, қонунчиликда акцияли жамият акциядорига нисбатан корпорация иштирокчиси эмас, балки корпорация акциядори деган термин қўлланилиши бу таърифнинг тўлиқ эмаслигини келтириб чиқаради.

Бинобарин, Ўзбекистон Республикасининг "Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида" ги Қонуни 11-моддасида: "Жамиятни ташкил этиш тўғрисидаги таъсис шартномасини имзолаган юридик ва жисмоний шахслар жамиятнинг муассислари (муассиси) деб этироф этилади", деб ушбу қонун 29-моддасида "Акцияларға бўлган ҳуқуқлар акцияларни олувчиға унинг депо ҳисоб варағиға тегишли кирим ёзуви киритилган пайдан ўтади", деб

белгиланган [2].

Демак, акцияли жамият муассислари, яъни иштирокчиси бу жамиятни таъсис этган шахслар бўлиб, жамият акциядори эса муассис, яъни иштирокчи мақомига эга эмас.

Шу сабабли, фикримизча корпоратив низонинг бу белгиси "низо корпорацияда иштирокчилик ёхуд акциядорлик билан боғлиқ бўлиши", деб таърифланса корпоратив низо субъектларини тўлиқ қамраб олган бўларди.

Шунингдек, иккинчи белги сифатида келтирилган: "низо корпорациянинг ички корпоратив муносабатларидан келиб чиққан бўлиши (бундан ташкилий-бошқарув муносабатлари мустасно)", деган таъриф ҳам бу низога тўлиқ тавсиф бера олмайди. Чунки, ўз мазмун-моҳиятига кўра корпоратив низолар, нафақат корпорация ички муносабатларидан, балки корпорация, корпорация иштирокчилари, акциядорларининг ташқи корпоратив муносабатларидан ҳам келиб чиқади. Бунга мисол сифатида, корпорация ёки акциядорнинг депозитарийлар, қимматли қоғозлар номинал сақловчилари билан муносабатларини, шунингдек қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органининг корпорация билан муносабатларини келтириш мумкин. Бу муносабатларни корпорациянинг ички муносабатлари деб бўлмайди, балки бу корпорация ҳамда акциядорларнинг корпорациядан ташқари корпоратив ҳуқуқий муносабатларидир.

Ташқи корпоратив муносабатлардан келиб чиқувчи низоларда бу низолар субъекти сифатида пай, улуш эгаси, акциядор қатори корпорацияларнинг ўзи ҳам чиқиши мумкин.

Корпоратив субъектлар қаторига тўлиқ ширкат, коммандит шаркат, масъулияти чекланган жамият, қўшимча масъулиятли жамият, акциядорлик жамиятлари, ишлаб чиқариш кооперативларини киритиш мумкин. Буларнинг ҳаммаси юридик шахс ҳисобланиб, ўз хўжалик юритувидаги мол-мулкига эга бўлади ва ўз мажбуриятлари юзасидан ушбу мол-мулк билан жавоб беради [4, Б.448].

Демак, фикримизча корпоратив низоларни тавсифловчи махсус белгилар қуйидагилар бўлиб булар: 1) низо корпорацияда иштирок ёхуд акциядорлик билан боғлиқ бўлиши; 2) низо корпорациянинг, иштирокчилар ҳамда акциядорларнинг ички ва ташқи корпоратив муносабатларидан келиб чиққан бўлиши (бундан ташкилий-бошқарув муносабатлари мустасно); 3) низо корпорация ва унинг аъзоларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини амалга ошириш билан боғлиқ бўлиши лозимлигидир, деб таъриф бериш мақсадга мувофиқ бўларди.

Ушбу белгилар корпоратив ҳуқуқий муносабатлардан юзага келувчи низоларни корпоратив низо сифатида аниқлаш ва бу низоларнинг иқтисодий судларга тааллуқлилиқ мезонларини белгилашда муҳим аҳамият касб этади.

Корпорацияда иштирок муносабатлари, бошқа иқтисодий фаолият турлари ҳисобланиб, бу муносабатлар билан боғлиқ низолар, агар тарафлардан бири якка тартибдаги тадбиркор мақомига эга бўлмаган жисмоний шахс бўлса, бу низонинг иқтисодий судларга тааллуқлилигини аниқловчи предмет мезони ҳисобланади [8, Б.27].

Демак, корпоратив низоларнинг предметига хос мезони бу низоларнинг келиб чиқиш асослари, яъни низо тарафлари ўртасидаги корпоратив ҳуқуқий муносабатлар билан белгиланади.

Ўзбекистон Республикаси иқтисодий процессуал кодекси (бундан кейин матнда ИПК деб юритилади) нинг 30-моддасида келтирилган низолар ўз хусусиятига кўра, корпоратив низолар тааллуқлилигининг предмет мезони бўйича низолар жумласига киради [1].

Д.Н. Северин фикрича, корпоратив низолар иштирокчиларнинг иштирокчилар билан, иштирокчиларнинг корпорация билан, шунингдек, иштирокчиларнинг бошқа шахслар (реестр сақловчилар, акцияларнинг номинал сақловчилари) агар бу шахсларнинг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги корпорация иштирокчиларининг ҳуқуқига дахл қилса корпорациядаги ички муносабатлардан келиб чиқади [11, Б.17].

Лекин юқорида келтирилган мулоҳазалардан келиб чиқиб, бу таъриф ҳам корпоратив низоларни тўлиқ қамраб олмайди. Чунки, бу таърифда бу ўринда фақат корпорация иштирокчиларини назарда тутилиб, акциядорлар ва улар иштирокидаги низоларни қамраб ололмайди.

Шунингдек, бу ҳолатда низоларни фақат корпорациянинг ички муносабатлари сифатида қаралиб, реестр сақловчилар, депозитарийлар билан корпорация ҳамда акциядорларнинг ўзаро муносабатларига ҳам ички муносабатлардан келиб чиққан муносабат сифатида таъриф берилган.

Д.Н. Северин томонидан корпоратив ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низога нисбатан берилган бу таъриф тўлиқ эмаслигини инобатга олиб, бу низоларни қуйидагича таърифлашни асосли деб ҳисоблаймиз, яъни корпоратив низолар - иштирокчиларнинг, акциядорларнинг иштирокчилар, акциядорлар билан, иштирокчилар, акциядорларнинг корпорация билан ички муносабатларидан, шунингдек, акциядорларнинг, корпорациянинг бошқа шахслар (реестр сақловчилар, акцияларнинг номинал сақловчилари) агар бу шахсларнинг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги корпорация ёки акциядорларнинг ҳуқуқига дахл қилса ташқи муносабатларидан келиб чиқади.

М.Саидов фикрича, корпоратив муносабатлар деганда, корпорация иштирокчилари (акционерлари) билан корпорация раҳбарияти (директорлар кенгаши, раёсат) ўртасида, иштирокчилар (акционерлар) билан иштирокчилар (акционерлар) ўртасида, корпорация ишчилари билан корпорация раҳбарияти (директорлар кенгаши, раёсат) ўртасида, корпорация билан давлат, давлат органлари, кредиторлар, ҳамкорлар, бошқа ташкилотлар, фуқаролар ўртасида бўладиган корпорация фаолиятига боғлиқ муносабатлар тушунилади [5, Б.24].

Фикримизча, бу таъриф корпоратив муносабатларга берилган энг тўғри ва тўлиқ таъриф ҳисобланади ҳамда корпоратив муносабатларнинг барча жиҳатларини қамраб ўзида акс эттиради.

Корпоратив низолар унинг ички муносабатларига тааллуқли бўлган корпорация ва унинг иштирокчилари, акциядорлари, иштирокчилар ва иштирокчилар, акциядорлар шунингдек, бошқа шахслар, яъни қимматли қоғозлар эмиссияси билан, шу жумладан эмитентнинг бошқарув органлари қарорлари юзасидан низолашиш билан, эмиссиявий қимматли қоғозларни жойлаштириш жараёнида тузилган битимлар, эмиссиявий қимматли қоғозлар чиқариш (қўшимча равишда чиқариш) натижалари бўйича ҳисоботлар (хабарномалар) юзасидан низолашиш билан боғлиқ низолар, қимматли қоғозларни номинал сақловчиларнинг акциялар ва бошқа қимматли қоғозларга бўлган ҳуқуқларни ҳисобга олиш, қонунда назарда тутилган бошқа ҳуқуқ ва мажбуриятларни қимматли қоғозларни жойлаштириш ва (ёки) уларнинг муомаласи муносабати билан қимматли қоғозларнинг номинал сақловчилари томонидан амалга ошириш билан боғлиқ фаолиятидан келиб чиқадиган низолар ҳисобланади. Бу белгилар корпоратив низолар тааллуқлилигининг юқорида келтириб ўтганимиздек, предметига кўра мезонини тавсифловчи белгилардир.

Корпоратив низоларнинг субъектига кўра мезони қонунчиликда корпорациялар ва уларнинг иштирокчилари, акциядорлар, реестр сақловчилар, депозитарийлар,

қимматли қоғозлар номинал сақловчилари каби корпоратив муносабат иштирокчилари доирасини белгилайди. Яъни корпоратив низони субъектига кўра тавсифлашда ушбу муносабатлар иштирокчиларининг таркиби назарда тутилади. Бу таркиб албатта, корпоратив муносабатларнинг иштирокчиси, акциядори яъни муайян корпоратив ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга шахслар ҳамда бу ҳуқуқ ва мажбуриятларга таъсир ўтказувчи шахслар ҳисобланиши лозим.

Корпоратив низо юзасидан ишларда иштирок этувчи шахслар доирасини аниқлашнинг мураккаблигини корпоратив муносабатларда иштирок этувчи субъектлар доирасини аниқлаш мураккаблиги тақозо этади [8, Б.29]. Жумладан, бундай субъектлардан ҳисобланган юридик шахслар бошқарув органларини корпоратив низо иштирокчиси бўлиши тўғрисидаги масала ҳам баҳсли ҳисобланади.

Е.И. Вялих фикрича, юридик шахсларнинг бошқарув органлари моддий ва процессуал ҳуқуқ лаёқатларига эга бўлмаганлиги сабабли, улар корпоратив низолар юзасидан суд ишларининг иштирокчиси, яъни субъекти бўлиши мумкин эмас [8, Б.29].

Ҳуқуқшунос олим томонидан билдирилган бу фикр асосли ҳисобланиб, корпорация бошқарув органлари корпоратив низоларнинг иштирокчиси бўла олмайди.

Бу қоида бизнинг иқтисодий процессуал қонунчилигимизда ҳам ўз аксини топган бўлиб, масалан корпорация иштирокчиси ёки акциядори томонидан корпорация бошқаруви ёки директорлар кенгашининг йиғилиш қарорини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги низолар юзасидан корпорация бошқаруви ёки директорлар кенгашига нисбатан даъво келтирган ҳолларда, корпорация бошқарув органи, директорлар кенгаши юридик шахс мақомига эга эмаслиги сабабли, ИПК нинг 154-моддаси биринчи бандига асосан бу даъво аризаси иқтисодий суднинг иш юритувига қабул қилиш рад қилинади, агар даъво аризаси иш юритувга қабул қилинган бўлса ушбу кодекс 110-моддаси биринчи қисми биринчи банди билан иш юритиш тугатилади [1].

Демак, корпоратив низолар тааллуқлилигини аниқлашда унинг предмет ёки объект мезони қанчалик муҳим бўлса, субъект мезони ҳам шу даражада муҳим белги ҳисобланади.

Корпоратив низолар субъект мезонларини бир қадар шартли равишда ички (низо тарафлари сифатида корпорация иштирокчилари (акциядорлар) ва (ёки) корпорациянинг ўзи) ва ташқи (агар низода иштирок этувчи томонлардан бири корпорация ёки унинг иштирокчиси бўлмаган) низолар туркумига ажратиш мумкин [8, Б.30].

М.Н.Саидов ҳам корпоратив муносабатлар ички ва ташқи корпоратив муносабатлар эканлиги ҳақида, "агар муносабатлар корпорациянинг ичкарасида содир бўлса, бундай муносабатлар - ички корпоратив муносабатлар, агар корпорациянинг ташқарисида содир этилган бўлса, улар - ташқи корпоратив муносабатлар", деган фикрни билдиради [5, Б.26].

Шу асосда ички ва ташқи корпоратив муносабатлардан келиб чиққан низолар тегишли равишда ички ва ташқи корпоратив низолар ҳисобланади.

Е.Ю.Пашкова фикрича, корпоратив низолар иштирокчилари доираси фақатгина корпорация ва уларнинг иштирокчилари доираси билангина чекланиб қолмаслиги керак. Бу иштирокчилар доирасига, корпорациянинг собиқ иштирокчилари, яъни иштирокчи мақомини йўқотган шахсларни ҳам киритиш лозим. Бундай низолар сифатида иштирокчилар сафидан чиққан иштирокчининг ўз улушининг ҳақиқий қийматини тўлаш, унинг шахсий ҳисобварағидаги акциялар (уларнинг бир

қисми)ни ҳисобдан чиқаришни ҳақиқий эмас деб топиш каби низоларни келтириш мумкин [10, Б.9].

Бу иштирокчилар ва акциядорларнинг иқтисодий судларга даъво киритиш ҳуқуқи бизнинг миллий қонунчилигимизда мустаҳкамланган бўлиб, бу субъектлар корпоратив низо иштирокчилари мақомига эга ва улар ИПК 30-моддаси биринчи қисмининг иккинчи бандига асосан судга даъво аризалари киритиш ҳуқуқига эгадир [1].

Лекин процессуал қонунчилигимиз ва суд амалиётида жамият иштирокчиларининг ўзини жамият иштирокчилари сафидан чиқариш юзасидан даъво аризалари суд томонидан қаноатлантириш рад қилиниши белгиланган, чунки моддий қонунчиликда бу шахсларнинг бу туркум низолар юзасидан судга мурожаат қилиш ҳуқуқи алоҳида келтириб ўтилмаган. Шу сабабли бундай низоларни кўриб чиқишда ва ҳал қилишда, ҳуқуқ нормаларини амалиётга тадбиқ этишда турли мураккабликлар ва қийинчиликларни келтириб чиқаради.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди пленумининг 2014 йил 20 июндаги "Иқтисодий судлар томонидан корпоратив низоларни ҳал этишнинг айрим масалалари тўғрисида"ги 262-сонли қарори /қарор номи Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2018 йил 19 майдаги 17-сонли қарори таҳририда/ нинг 21-бандига асосан " Ўзбекистон Республикаси "Масъулияти чекланган ва қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида"ги Қонуни [3], (бундан буён матнда қонун деб юритилади) нинг 8-моддаси биринчи қисмининг олтинчи хатбошисига кўра жамият иштирокчиси "...жамият бошқа иштирокчиларининг розилигидан қатъи назар ушбу Қонунда ва жамиятнинг таъсис ҳужжатларида назарда тутилган тартибда исталган вақтда жамиятдан чиқишга ... ҳақли". Шу муносабат билан иштирокчи томонидан жамиятга нисбатан берилган ўзини жамиятдан чиқариш ҳақидаги талаб билан судга мурожаат қилинганда, бундай талабни қаноатлантириш рад қилинади" деб белгиланган [12].

МЧЖ иштирокчиси жамият бошқа иштирокчиларининг розилигидан қатъи назар "Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида"ги Қонунда ва жамиятнинг таъсис ҳужжатларида назарда тутилган тартибда исталган вақтда жамиятдан чиқишга ҳақли. Шу сабабли, жамият иштирокчиси ўзини жамият иштирокчилари таркибидан чиқаришни сўраб судга мурожаат қилганда, бундай талабни қаноатлантириш рад этилади [13, Б.204]. Лекин, фикримизча иштирокчининг жамиятга нисбатан ўзини жамиятдан чиқариш ҳақидаги талаб иқтисодий судлар томонидан кўриб чиқилиб, қонуний ҳал қилиниши лозим. Чунки бу ҳолат жамият таъсис ҳужжатларига ўз вақтида ўзгартириш киритилмаслиги ҳолатларини юзага келтириб, бу эса жамият иштирокчисининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари бузилишига олиб келиши мумкин. Масалан, жамият иштирокчиси ўз улушини бошқа шахсга сотганлиги ёки бошқа усулда бегоналаштирганлиги сабабли, у ўзини жамият таркибидан чиқариш ва жамият таъсис ҳужжатларига жамият таъсисчилари сафидан чиққанлиги тўғрисида ўзгартириш киритишни сўраб судга мурожаат қилган ҳолларда моддий қонунчиликда иштирокчининг исталган вақтда бошқа иштирокчилар розилигидан қатъий назар жамиятдан чиқиш ҳуқуқи мавжудлиги боис, унинг бундай талаби қаноатлантириш рад қилинади.

Бундай ҳолларда, иштирокчининг ўз вақтида жамият иштирокчилари сафидан чиқмаганлиги ҳолати, у гарчи ўз улушини бошқа шахсга сотиб, амалда жамият иштирокчилари сафидан чиқиб кетган бўлсада, лекин у расмий жиҳатдан ҳали жамият таъсис ҳужжатларида жамият иштирокчиси мақомида турганлиги боис, иштирокчи амалда бу жамият таркибидан чиқиб кетган вақтида юзага келган

жамиятнинг жавобгарлиги бўйича ҳам солидар тартибда жавобгар бўлиб қолиш ҳолатини келтириб чиқариши мумкин. Ваҳоланки, бу жавобгарлик унинг жамиятда фактик жиҳатдан иштирок этмаган, лекин фақат жамият таъсис ҳужжатларида фақат расмий жиҳатдан жамият иштирокчиси бўлиб турган вақтда вужудга келганлиги сабабли, бу ҳолат иштирокчининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари бузилишига олиб келиши мумкин.

Демак, жамият иштирокчисини ўзини жамият иштирокчиси сафидан чиқариш тўғрисидаги аризаси ҳам корпоратив низо сифатида судлар томонидан мазмунан кўриб чиқилиши ва қонуний ҳал қилиниб, иштирокчининг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилиниши лозим.

Шу боис, моддий қонунчиликка, яъни Ўзбекистон Республикаси "Масъулияти чекланган ва қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида" ги Қонунига иштирокчининг жамият иштирокчилари сафидан чиқиш юзасидан ҳуқуқлари бузилган ҳолларда бу ҳуқуқларни ҳимоя қилиш ва тиклаш учун унинг судга мурожаат қилиш ҳуқуқи ҳақидаги қоида билан тўлдирилиб ўзгартириш киритилиши мақсадга мувофиқ бўларди.

Шунингдек, Е.Ю.Пашкова фикрича, корпоратив низолар доирасига универсал ворислар (меросни қабул қилиш тўғрисидаги низолардан ташқари) иштирокидаги низоларни ҳам киритиш лозим [10, Б.9].

Масалан, мерос таркибига акцияларга, улушларга бўлган ҳуқуқларни киритиш фуқаролик ишлари бўйича судларнинг судловига тааллуқли. Лекин агар меросни қабул қилиб олган (акция, улушга нисбатан) меросхўр (ворис)ни корпорация аъзоллигига киритишни ёки акциядорлар реестрига киритишни рад қилиш юзасидан низолар корпоратив низолар ҳисобланади [10, Б.9].

Яъни бу ҳолатда меросхўр ҳали корпорация иштирокчиси эмас, лекин у ушбу низо субъекти доирасига киритилиши ва натижада бу низо корпоратив низо сифатида иқтисодий судларга тааллуқли бўлиши асосли ҳисобланади.

Е.Ю.Пашкованинг бу фикрига қўшилган ҳолда, шуни айтиш мумкинки, ҳақиқатан ҳам универсал ворисларни корпоратив низолар субъекти таркибига киритилиши, бу туркум низоларнинг малакали ҳал қилиниши ва уларнинг корпорацияга бўлган ворислик ҳуқуқига оид қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоясининг кафолатлайди. Чунки, ИПК 30-моддаси биринчи қисмининг иккинчи бандида "хўжалик жамиятлари ва ширкатларининг устав фондидаги (устав капиталидаги) акцияларнинг, улушларнинг, кооперативлар аъзолари пайларининг мансублиги, уларга юкламалар белгилаш ва улардан келиб чиқадиган ҳуқуқларни амалга ошириш билан боғлиқ низолар, бундан хўжалик жамиятлари ва ширкатларининг устав фондидаги (устав капиталидаги) акцияларни, улушларни, кооперативлар аъзоларининг пайларини ўз ичига олувчи мерос мол-мулкни ёки эр-хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш билан боғлиқ ҳолда юзага келадиган низолар мустасно", деб белгиланган.

Демак, хўжалик жамиятлари ва ширкатларининг устав фондидаги (устав капиталидаги) акцияларнинг, улушларнинг, кооперативлар аъзолари пайларининг мансублиги ва улардан келиб чиқадиган ҳуқуқларни амалга ошириш билан боғлиқ низолар - корпоратив низолар сифатида белгиланган экан, бу юқорида мисолда келтирилган универсал ворисларнинг корпорация аъзоллигига ёки акциядорлар реестрига киритиш тўғрисидаги даъволари ҳам иқтисодий судлар судловига тааллуқли бўлиши лозимлигининг асосли эканлигини изоҳлайди.

Корпоратив низоларнинг судлар томонидан кўриб чиқилиши ва ҳал этилиши, яъни бундай низоларнинг тааллуқлилиги иқтисодий судлар ваколатига киради.

Мазкур тоифадаги низоларни кўриб чиқиш учун аввало корпоратив ҳуқуқ

субъектларини аниқлаш лозим бўлади [6, Б.50].

Корпоратив низолар тааллуқлилигининг субъектига кўра мезонининг асосий иштирокчилари бу албатта, корпорация иштирокчилари, пай, улуш эгалари ёки акция эгаларидир. Чунки корпоратив ҳуқуқий муносабатлар аввало, ушбу иштирокчиларнинг ҳуқуқлари вужудга келиши, амал қилиши ва тугатилиши билан белгиланади.

Шу боис, субъект мезони доирасининг биринчи гуруҳи таркиби корпорация иштирокчилари (улуш, пай, акция эгалари) дан иборат ҳисобланади.

Корпоратив муносабатлар ўз мазмунига ва моҳиятига кўра, ички ва ташқи турларга бўлинади.

Ички корпоратив муносабатлар - бу корпорация ичидаги, яъни акциядор билан акциядор, акциядор билан жамият бошқарув органлари, ишчилар билан жамият бошқарув органлари ва ҳ.к. муносабатлар бўлса, ташқи муносабатлар - бу корпорациянинг бошқа ташкилотлар, кредиторлар, депозитарийлар ва ҳ.к.лар билан муносабатларидир [7, Б.19].

Демак, корпоратив низолар субъект мезони доирасида нафақат, корпорация иштирокчилари ва корпорациянинг ўзи, шу билан бирга корпорация ва иштирокчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларига таъсир этувчи, яъни улар билан муносабатга киришувчи ташқи субъектларни ҳам киритиш мумкин. Булар жумласига юқорида таъкидланганидек, депозитарийлар, қимматли қоғозлар номинал сақловчилари ва реестр сақловчилар, шунингдек, қимматли қоғозлар соҳасидаги ваколатли органларни киритиш мумкин. Чунки, корпорация ва уларнинг иштирокчиларининг бу субъектлар билан муносабатлари корпоратив ҳуқуқий муносабатлар доирасида содир бўлади. Бу субъектлар доирасини шартли равишда иккинчи гуруҳга мансуб субъектлар доирасига киритиш мумкин.

Корпоратив низолар субъектига кўра таркибига корпорация иштирокчиси мақомини йўқотган, универсал ворислик асосида улуш, пай, акциялар ворислари [11, Б.13], шунингдек, корпорацияни ташкил қилиш жараёнидаги муносабатлар иштирокчиларини, яъни корпорациянинг бўлажак иштирокчилари, пай эгалари, улуш ва ҳиссадорларни киритиш мумкин.

Бу субъектлар доирасини шартли равишда учинчи гуруҳга мансуб субъектлар доирасига киритишимиз мумкин. Лекин айнан шу гуруҳнинг корпоратив ҳуқуқий муносабатлар субъекти сифатидаги ҳуқуқий мақоми ҳозирги қонунчиликда муаммоли бўлиб, олимлар ўртасида турли баҳс-мунозараларни келтириб чиқармоқда.

Бир қатор ҳуқуқшунос олимлар жумладан, Е.Ю.Пашкова, Д.Н.Северин бу субъектлардан корпорация иштирокчиси мақомини йўқотган шахслар иштирокидаги низоларни ва универсал ворислик асосида улуш, пай, акциялар ворислари иштирокидаги низоларни корпоратив низолар жумласига киритишни асосли деб ҳисоблайди [10, Б.9], [11, Б.5].

Фикримизча, бу туркум низолар келтириб ўтилган шахсларнинг айнан корпорацияга ва унда иштирокчилик, акциядорлик ҳуқуқларига тааллуқли эканлиги низони корпоратив низо сифатида баҳолашга асос бўлади.

Юқорида баён қилинганларга асосан, корпоратив низолар тааллуқлилигининг предмет ва субъект мезонларини такомиллаштириш асосида қонунчиликка ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш юзасидан бир нечта таклифларни келтириб ўтамиз.

Биринчи таклиф, процессуал қонунчиликка корпоратив низо субъектлари қаторига корпорация иштирокчиси статусини (бошқа шахсларнинг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги оқибатида) йўқотган субъектлар, шахсларни ҳам киритиш лозим

ҳисобланади, яъни бундай шахслар иштирокидаги низоларни шахснинг корпорацияда иштирокчилик муносабатига боғлиқ низо бўлганлиги сабабли, корпоратив низо эканлигидан келиб чиқиб, иқтисодий судлар тааллуқлилигига киритиш.

Чунки амалиётда бу шахслар иқтисодий судларга даъво аризаси билан мурожаат қилганларида уларнинг даъвоси арз қилинган пайтда корпорация иштирокчиси эмаслигига асосланиб низо иқтисодий судларга тааллуқли эмас деб рад қилиниши уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари одил судлов томонидан кафолатланишига салбий таъсир ўтказди. Бу эса, бу шахсларнинг ўз бузилган ҳуқуқларини тиклаш ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш имкониятидан маҳрум бўлишига олиб келиши мумкин.

Агар бу масалага иқтисодий процессуал қонунчилик асосларига таяниб баҳо берганимизда ҳам, бу субъектларнинг иқтисодий судларга мурожаат қилиш ҳуқуқини қонунийлаштириш асосли эканлигига амин бўламиз. Чунки, процессуал қонунчилигимизда бу масала ЎЗР ИПКнинг 25-моддаси иккинчи қисмида "Якка тартибдаги тадбиркор мақомини йўқотган фуқаролар иштирокидаги низоларга доир ишлар ҳам, агар тегишли талаблар уларнинг аввалги тадбиркорлик фаолиятидан келиб чиқса, судга тааллуқли бўлади" деган норма асосида ҳал қилинган. Ушбу нормани қонун аналогияси асосида қўллаб, ИПК 25-моддасига қуйидагича ўзгартириш ва қўшимча киритилиб: "Корпорация иштирокчиси, акциядори мақомини йўқотган фуқаролар ва юридик шахслар иштирокидаги низоларга доир ишлар ҳам, агар тегишли талаблар уларнинг аввалги корпорацияда иштирокчилик, акциядорлик ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқса, судга тааллуқли бўлади", деган қисм билан тўлдирилиши лозим деб ҳисоблаймиз.

Иккинчи таклиф, иштирокчи томонидан жамиятга нисбатан берилган ўзини жамиятдан чиқариш ҳақидаги талаб иқтисодий судлар томонидан кўриб чиқилиб, қонуний ҳал қилиниши лозимлигини моддий қонунчилик томонидан мустаҳкамлаш ва Ўзбекистон Республикасининг "Масъулияти чекланган ва қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида" ги Қонунига иштирокчининг жамият иштирокчилари сафидан чиқиш юзасидан ҳуқуқлари бузилган ҳолларда бу ҳуқуқларни ҳимоя қилиш ва тиклаш учун унинг судга мурожаат қилиш ҳуқуқи ҳақидаги қоида билан тўлдирилиб ўзгартириш киритилиши мақсадга мувофиқ бўларди.

Учинчи таклиф, корпорация ташкил қилиш, яъни уни юридик шахс сифатида давлат рўйхатидан ўтишидан олдинги тарафлар ўртасида корпорация ташкил қилиш билан боғлиқ муносабатлардан келиб чиқадиган низоларни корпоратив низолар таркибига киритиш ва бу низоларнинг иқтисодий судларга тааллуқлилигини белгилаш. Бу шахслар иштирокидаги низони фуқаролик ишлари бўйича судлари эмас, балки иқтисодий судларга тааллуқлилигини белгилаш.

Бинобарин, корпоратив низолар бўйича ишлар жумласига Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 30-моддаси биринчи қисмининг биринчи бандига кўра, юридик шахсни ташкил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатиш билан боғлиқ низолар, корпоратив низолар жумласига киритилган. Бу норма талабидан бу туркум низоларнинг корпоратив низо эканлиги ва уларнинг иқтисодий судлар судловига тааллуқли эканлиги талаби келиб чиқади. Лекин амалиётда, бу норманинг тегишли тартибда қўлланилишида корпорация, яъни юридик шахсни ташкил этиш жараёнидаги иштирокчилар ўртасида келиб чиқадиган низоларнинг корпоратив низолар таркибига киртилмаганлиги ва бу шахслар ҳуқуқининг лозим даражада қонуний ҳимоясини таъминлашда мураккабликлар келтириб чиқаради.

Бинобарин, ИПК 25-моддасида биринчи қисми биринчи бандида, "иқтисодиёт

соҳасида юридик шахслар ҳамда юридик шахс ташкил этмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва яқка тартибдаги тадбиркор мақомини қонунда белгиланган тартибда олган фуқаролар, шунингдек корпоратив низолар бўйича ишлар кўрилатганда тарафлар бўлган фуқаролар (бундан буён матнда фуқаролар деб юритилади) ўртасидаги фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан юзага келадиган низоларга доир ишлар", деб белгиланганлиги амалиётда тааллуқлилиқ борасида бу шахсларнинг бу туркум низолар иштирокчиси эканлиги юзасидан ноаниқликларни келтириб чиқаради.

Шу боис, ушбу нормага тегишли равишда ўзгартириш киритилиб, "шунингдек корпоратив низолар бўйича ишлар кўрилатганда, жумладан юридик шахсни ташкил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатиш билан боғлиқ низоларда тарафлар бўлган фуқаролар (бундан буён матнда фуқаролар деб юритилади)", деган тахрирда қабул қилиниши таклиф қилинади.

Юқорида келтирилган таклифларнинг процессуал ва моддий қонунчилигимизга киритилиши корпоратив низоларнинг иқтисодий судларга тааллуқлилиқ мезонларининг мукамаллашишида, натижада бу низоларнинг тегишли суд ваколоти доирасида малакали кўриб чиқилишини таъминланишида ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини одил суд томонидан ҳимоя қилиш механизмларини такомиллаштиришда муҳим аҳамият касб этади.

Иқтибослар/Сноски/References

1.Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси // URL:<https://lex.uz/docs/3523891> (The Code of Economic Procedure of the Republic of Uzbekistan // URL:<https://lex.uz/docs/3523891>)

2.Ўзбекистон Республикасининг "Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида" ги Қонуни URL:<https://lex.uz/docs/2382409>. (The law of the Republic of Uzbekistan "On the protection of the rights of Joint-Stock Companies and shareholders" URL:<https://lex.uz/docs/2382409>)

3.Ўзбекистон Республикасининг "Масъулияти чекланган ва қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида" ги Қонуни // URL:<https://lex.uz/docs/22525> (Law of the Republic of Uzbekistan "On Limited Liability and Additional Liability Companies" // <https://lex.uz/docs/22525>)

4.Раҳмонқулов Х.Р., Гулямов С.С. Корпоратив ҳуқуқ. Т.: ТДЮИ нашриёти, 2008. (Rakhmonkulov X.R., Gulyamov S.S. Corporate law. T.: TSUL Publishing House, 2008)

5.Саидов М. Корпоратив низолар:тушунчаси, турлари ва уларни судда кўришнинг ўзига хос жиҳатлари. Амалий қўлланма. Тошкент, Complex Print. 2019. (Saidov M. Corporate disputes: concept, types and peculiarities of their consideration in court. Practical guide.- T.: Complex Print. 2019)

5.Саидов М.Н. Корпоратив низолар бўйича ишни суд муҳокамасига тайёрлашнинг айрим масалалари. // Юрист ахборотномаси- Вестник юриста- Lawyer herald. №1 (2020), <http://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/issue/view/6/2> (Saidov M.N. Some issues of preparing corporate disputes for the court // Юрист ахборотномаси- Вестник юриста- Lawyer herald. №1 (2020)

6.Афанасьева Е.В. Корпоративное право. Учебный курс. - Москва-2017. URL: <https://istina.msu.ru/publications/book/75206574/>. (Afanasyeva E.V. Corporate law. Training course. Moscow 2017. <https://istina.msu.ru/publications/book/75206574/>)

7.Вялых Е.И. Процессуальные особенности рассмотрения корпоративных споров в Российской Федерации. Автореферат диссертации на сосикание кандидата юридических наук. Екатеринбург - 2018. <https://www.twirpx.com/file/2626403/>.

(Vyalykh E.I. Procedural features of the consideration of corporate disputes in the Russian Federation. Abstract of the dissertation on the sucking of a candidate of legal sciences. Yekaterinburg - 2018 // URL:<https://www.twirpx.com/file/2626403/>)

8.Данельян А.А. Корпорация и корпоративные конфликты. Автореферат диссертации на сосикание кандидата юридических наук. Москва-2006. URL:<https://www.dissercat.com/content/korporatsiya-i-korporativnye-konflikty>. (Danelyan A.A. Corporation and corporate conflicts. Abstract of the dissertation on the sucking of a candidate of legal sciences. Moscow 2006. <https://www.dissercat.com/content/korporatsiya-i-korporativnye-konflikty>)

9.Пашкова Е.Ю. Подведомственность арбитражным судам споров, возникающих из корпоративных правоотношений. Автореферат диссертации на сосикание кандидата юридических наук. Москва-2016. URL: <https://www.dissercat.com/content/podvedomstvennost-arbitrazhnym-sudam-sporov-voznikayushchikh-iz-korporativnykh-pravootnoshen>. (Pashkova E.Yu. Jurisdiction of arbitration courts for disputes arising from corporate legal relations. Abstract of the dissertation on the sucking of a candidate of legal sciences. Moscow 2016. <https://www.dissercat.com/content/podvedomstvennost-arbitrazhnym-sudam-sporov-voznikayushchikh-iz-korporativnykh-pravootnoshen>)

10.Д.Н.Северин. Рассмотрение судами споров, вытекающих из условий учредительства хозяйственных обществ (корпоративные споры). Автореферат диссертации на сосикание ученой степени кандидата юридических наук. Минск, 2014. <http://dep.nlb.by/jspui/handle/nlb/45667> (D.N. Severin D.N. Court consideration of disputes arising from the conditions for the establishment of business entities (corporate disputes). Abstract of the dissertation on sucking the degree of a candidate of legal sciences. Minsk, 2014 // <http://dep.nlb.by/jspui/handle/nlb/45667>)

11.Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди пленумининг 2014 йил 20 июндаги "Иқтисодий судлар томонидан корпоратив низоларни ҳал этишнинг айрим масалалари тўғрисида" ги 262-сонли қарори /қарор номи Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2018 йил 19 майдаги 17-сонли қарори таҳририда/ <https://lex.uz/docs/2453499/>. (Resolution of the Plenum of the Supreme Economic Court of the Republic of Uzbekistan dated June 20, 2014 No 262 "On some issues of resolving corporate disputes by economic courts"/.<https://lex.uz/docs/2453499/> title of the decision as amended by the decision of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated May 19, 2018 No 17)

12.Иқтисодий ишлар бўйича суд амалиёти. Амалий қўлланма. Тошкент, Complex Print.2018. (Judicial practice in economic cases. Practical guide. Tashkent, Complex Print.2018)